
Monomahii

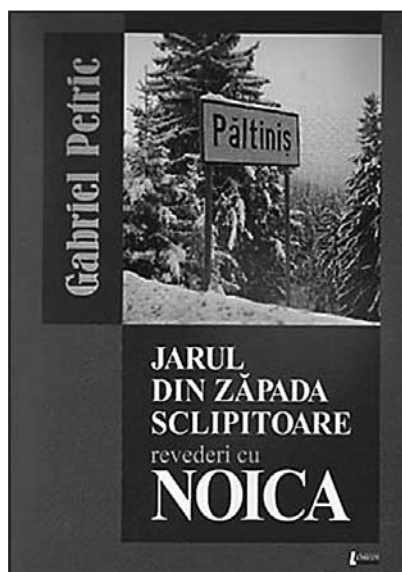
Miron Beteg

Despre frumoasa nebunie
a tinereții cărturărești
însemnări de lectură

PÎNĂ LA APARIȚIA CĂRȚII lui Gabriel Petric, *Jarul din zăpada sclipitoare. Revederi cu Noica*, eram convins că toți cei care l-au întâlnit măcar o dată pe Constantin Noica l-au înțeles, l-au deslușit, l-au prizat mult mai bine decât a fost în stare să o facă Gabriel Liiceanu. E aci o glumă, dar una amară. Nu am în minte doar cazul extrem al lui Constantin Barbu (pînă la urmă, unul dintre cei 22 de tineri de excepție numiți de filosof, deși distinsese la el, încă de pe atunci, un sunet secund „cam nebulos”, după cum notează Petric), celebrul text cu filosoful în pijama (nu mai știu al cui) apărut imediat după tiparirea *Jurnalului de la Păltiniș* și atitudinile mai „subtile” și mai recente, ca ignorarea aproape totală a numelui lui Liiceanu într-o carte despre Noica, de către Ion Ianos (e pomenit, în trecere doar ca autor al *Jurnalului...* și îngrijitor al *Epistolarului*). Din acest punct de vedere, cartea lui Petric e, înainte de toate, o carte onestă, așezîndu-se, discret, în prelungirea *Jurnalului* și neîncercînd să-l înlocuiască. E, de fapt, un soi de descriere de caz, aplicată, a modelului paideic de care vorbise, pentru întîia oară Liiceanu, descriere făcută de unul (iarăși!) dintre cei 22 ai culturii de performanță. E aproape tușantă, repet, la nivelul onestității intelectuale, preluarea, să zicem, a descrierii cămăruței lui Noica (intrată în mitologia păltinișană) direct din *Jurnalul* lui Liiceanu, sau notarea îndemnului filosofului în timp ce-i înmîna o scrisoare a autorului *Încercării în politropia omului și a culturii*, „Citește-o cu atenție. E un document istoric”. Ca descriere de caz *Revederile...* seamănă cu o autopsie pe care autorul și-o face singur, puțin speriat și de multe ori neîncrezător. Citit așa, volumul merită toată atenția, chiar dacă despre

Constantin Noica nu aflăm prea multe lucruri pe care să nu le fi știut deja. Poate doar ideea de *turism cultural*, adică a citi, din zbor, fără aprofundare, textele traduse în românește din cei câțiva „mari” ai filosofiei, numai pentru încălzire, doar pentru a intra în atmosferă, pentru a te obișnui cu problematica, limbajul, modul de a pune problemele, să fie, în *Revederi...* mult mai prezentă, mai limpede expusă decât în altă parte. „La început este preferabilă o superficialitate, în sensul bun, prin care ai avantajul de a simți întregul”, explică filosoful.

JURNALUL LUI GABRIEL LIICEANU acoperă perioada 1977–1981, revederile cu Noica ale lui Gabriel Petric cuprind anii 1981–1986, reprezentînd, la alt nivel, un soi de continuitate paideică, una saturată de rețineri, autoflagelări

Gabriel Petric,
Jarul din zăpada sclipitoare.
Revederi cu Noica,
Editura Limes,
Cluj-Napoca, 2009

și puneri în criză mult mai sever asumate, datorită vârstei de atunci a autorului, decât cele, măcar bănuite, din *Jurnalul de la Păltiniș*. Nu poți, totuși, să nu-ți amintești, văzînd permanenta spaimă de a nu dezamăgi de care Gabriel Petric se lasă învăluit ori de câte ori urcă spre Păltiniș de exclamația jucat-înspăimîntată: „Cum o să «produc» de 70 de lei camera?” atunci cînd Noica îi alege el însuși camera lui Liiceanu și îi spune că e, de fapt, invitatul lui Goethe. Dar, chiar dacă și Liiceanu se întrebă, la un moment dat „Am să-l dezamăgesc oare?” tocmai în asta constă diferența dintre cele două jurnale – în *raportul* dintre cel care dă și cel care primește. Între cel care ațîță ființa focului, teoretizînd, și cel care se lasă astfel ațîțat. Prin structură, prin dotare, e limpede că Liiceanu a asimilat pe de-a-ntregul, cu toată relativitatea ei „plină”, afirmația, aproape toxică de atîta utilizare: într-o astfel de relație nu se știe niciodată cine dă și cine primește. La Liiceanu aglomerarea de nuanțe în relația cu Noica e una confortabilă, de conversie. Gabriel Petric se așează mereu, de cele mai multe ori nemotivat, sub spaima iminentului naufragiu. Ceea ce primul reușește să transforme în strategie (în *Jurnalul de la Păltiniș* chiar anecdoticul are asprimea pe care o visa Noica), Gabriel Petric o simte ca permanentă și corozivă amenințare. „Trebuie că l-am dezamăgit cu neputința noastră de a-i urma sfaturile”

notează, asumându-și pluralul, Marius Iosif în prefața *Revederilor...* „Este tandrețe în purtarea lui și mă simt fericit. Mi-a dispărut respectul paralizant de cu ani în urmă. Totul apare ca o relație consolidată. Sunt oarecum copilul lui răsfățat”, scrie Liiceanu chiar în primele pagini ale *Jurnalului*. În subteran chiar modelul paideic se construiește pornind de la *paidárion* - băiat, tînăr. Stilistica apropierei de Noica, de duritatea sau iată, tandrețea „judecărilor” lui desparte cele două cărți. Destinele culturale ulterioare - atît cel al lui Gabriel Petric, cît și cel al lui Marius Iosif - demonstrează că ar fi fost îndreptățiți la un alt ritual al apropierei, unul mai dezinhibat și mai diluat de crispări. Pare că, mereu, Petric se simte, precum danezul al cărui tată l-a blestemat pe Dumnezeu - un Dumnezeu al culturii, de această dată - „o silabă imprimată pe dos”. De aceea, bănuie - ca să asimilezi παιδεία păltinișană, dincolo de o falsă exterioritate și plictisitoare ticuri de limbaj - trebuia să fii adjectivat și cu puțină παιδομανής, cu acea nebunie curată a tinereții cărturărești care unora le e dată, iar altora, nu. Liiceanu, cu siguranță, a avut parte de ea.

S-A VORBIT, ÎN MULTE RÎNDURI, despre „grozăviile” comportamentale ale lui Noica, despre un soi de *ne-simțire* de care dădea dovadă odată ce părăsea sfera culturii, amintindu-se întîmplarea cînd Gabriel Liiceanu, proaspăt operat și încă pe patul de spital, a fost întrebat dacă măcar poate lucra, ori de momentul în care, pentru a preda engleza unor chelneri a părăsit, cîteva ceasuri, o ființă apropiată bolnavă. Dar antrenamentul cultural pe care îl propunea Noica, rigoarea monstruoasă la care făcea apel nu ține de o violență culturală, de o practică de tipul „orice lucru e bun doar în exces”?. Gabriel Petric notează „Mă gîndesc că ceea ce imaginează Noica în programul său e un *monstru cultural*, o jivină care n-are suflet, dar are, în schimb, spirit. Rămîn cu gîndurile mele nemărturisite, căci toată logica mă poartă spre concluzia că cel care gîndește în asemenea chip e un monstru.” Într-un fel, Gabriel Petric are dreptate. Dacă tot ne-am jucat cu vorbele construite din substanța lui *paidárion*, greaca are și cuvîntul παιδοβόρος, *qui dévore les enfants* (A. Bailly). E, în Constantin Noica, un monstru care devorează existențe pentru a le transforma în destine. Pentru a le da acel silogism pe care și l-a dorit, mereu, pentru sine însuși. („Eu nu am biografie. Am numai cărți”, rostește fără ezitări în *Jurnalul de la Păltiniș*.) Pentru a transforma, cu vorbele lui, mediul extern în mediu intern. „Conștient sau nu, suferim cu toții de a nu putea să fim totul. [...] Nu poți să fii poet fără să vrei să fii poezia însăși, nu poți să fii filosof, fără să vrei, ca Hegel, să fii filosofia însăși.” E aci o formă de cucerire care își are violența ei. Modul ei de a fi în exces. La rigoare, „întru” are asprimea și silnicia unei arme cavaleresti cu care întreața lume e de cucerit. „Lui Heidegger i-a lipsit un operator

metafizic: *întru*." E aceeași armă cu care va rezolva și una dintre proastele înțelegeri în ceea ce privește filosofia lui Platon, teoria Ideilor înțeleasă ca dedublînd realitatea. Cînd îi înșiră, într-un dialog cu Mihai Carataș (prezent în cartea lui Petric) pe cei mari ai filosofiei, șaisprezece nume dintre care Plotin și Berkeley sunt puși între paranteze („După cum vezi titulari și rezerve, ca la fotbal”) nu poți să nu remarci „violența” cu care sunt lăsați pe dinafară, să zicem, Kierkegaard, Heidegger, Wittgenstein sau Husserl. De Sartre ori Camus nici nu poate fi vorba. Tot violență e și în modul în care scoate filmul din sfera artelor, în stilul de-a se plimba printr-o expoziție de pictură „ca printr-o hală de pește” ori în felul în care așează în minor filosofia științei. Undeva, de astă dată în jurnalul lui Liiceanu, e convins că „în secolul nostru nici un om de știință nu a dat filosofie mare. Dar de ce se întîmplă așa? Pentru că filosofia înseamnă *mania*, or nici un om de știință nu poate avea *mania*”.

DE FAPT, PE LÎNGĂ ÎNȚELESUL de *élever, instruire (un enfant, etc)*, verbul παιδεύω are și înțelesul de (*en parl. des animaux*) – *former, dresser*. E, de multe ori, un dresaj violent în raporturile filosofului cu tinerii, pe atunci, Marius Iosif și Gabriel Petric, îmblînzit cu cîte o expresie tandră la capăt. M-am întrebat de ce cartea a fost botezată *Jarul din zăpada sclipitoare*, oarecum banal poetic și aparent fără legătură cu conținutul șirelor pe care le adăpostea. Probabil din regretul că *n-au mîncat jar*, așa cum ar fi vrut Noica, deși zăpada păltinișană era plină de el. În *Jurnal de idei*, Noica vrea la un moment dat să iasă din starea de exces. E vorba de excelentul pasaj (336) cu povestea celor trei cîini. „Trei cîini, unul lup și două javre simpatice, mă însoțesc în plimbarea de dimineață, alăturîndu-mi-se cînd ajung în dreptul Trecătorii Cerbilor. Vor să exploreze lumea, cu mine. Astăzi m-am gîndit să le aduc cîte o bucată de pîine la fiecare. Au mîncat-o bucurosi, dar apoi s-au întors acasă, lăsîndu-mă să fac turul Păltinișului singur. Era ca și cum mi-ar fi spus: Nu ești nici tu decît un Binefăcător, așa cum poate fi oricine. Speram de la tine altceva, mai «aspru.»” Această asprime trebuia asumată, mereu, atunci cînd îl însoțeai pe Noica, nu în turul Păltinișului, ci într-o raită prin cultură. Nu poți explora lumea culturii ducînd în rucsac gingășii, delicatețuri existențiale. Violența față de sine, asprimea par esențiale atunci cînd vrei să te bați tocmai cu esențele.

AR FI DE DISCUTAT CÎTĂ VIOLENȚĂ reprimată e în modelul cultural nicasian. Cruzimea („chestiune” de limbaj) poate fi o formă imperfectă, dar o formă a transcendenței – o știm de la Noica. Într-un scurt eseu (*Philosophy and Its Other - Violence: A Survey of Philosophical Repression From Plato to Girard*), Tobin Siebers crede că „If the other of philosophy is violence, philosophy must represent (and repress) violence in the name

of philosophy. [...] The rigorous devotion to the idea, which is philosophy, is part and parcel of a containment program whose object is violence and whose name is, to use the most general term, «culture»." Dacă Siebers are cît de cît dreptate, duritatea, modul aproape dictatorial de a fi în cultură (pentru el, de a fi, pur și simplu) pe care îl propune și-l practică Noica poate înspăimînta doar delicații *în detaliu*, numai pe cei cu vocație de scutieri. La rigoare – cîți poartă și astăzi „armele” lui Noica fără a cuceri nimic cu ele. Dacă filosofia, cultura, e, de fapt, cealaltă față a violenței (cîtă cruzime în gestul lui Iisus de a-l readuce la viața, cu toată durerea și neputințele ei, pe Lazăr, amînîndu-i, nu-i așa?, fericirea cerească pe care el însuși o propovăduia, și cîtă violență în scena măslinului neroditor ori în alungarea negustorilor din templu) nu mai avem a ne plînge că, prin structură, omul e născut violent, agresiv. Fără această violență ca dat vom fi fost altfel dar nu am mai fi avut de făcut nici o listă cu cei mari ai filosofiei, ori, poate, nici măcar o alta, cu cei mari ai culturii. Am fi fost, probabil, „aproximativ” oameni, și am fi putut contabiliza, cu mîndrie, la marile sărbători, doar resturi de ființă. Acest fel de cruzime cristică îl conține, de fapt, modelul paideic nicasian : a-l reînvia, mereu și mereu, pe Lazărul leneș și mulțumit din ceilalți. S-a scris imens despre apartenența (provizorie ori de substanță) la o mișcare violentă, ca Mișcarea Legionară, a unora dintre figurile care au jalonat, apoi, decisiv, substanța culturii românești. Cioran, Eliade, Noica, Nae Ionescu. Dintr-o cu totul altă perspectivă asupra filosofiei, dar care nu-l neagă defel pe Siebers, Pierre Hadot (în *Ce este filosofia antică* ?) susține că „discursul filosofic își are originea într-o alegere a modului de viață și într-o opțiune existențială, nu invers. Această opțiune existențială implică, la rîndul ei, o anumită viziune asupra lumii și va fi sarcina discursului filosofic să reveleze și să justifice rațional atît opțiunea existențială, cît și imaginea despre lume”. Dacă măcar o parte din opera celor enumerați mai sus a reprezentat o sublimare de tip cultural a elementarității violenței native și a celei de tip politic, îți vine să te întrebi dacă nu ne-am fi raportat azi mai nestînjeniți la spiritualitatea europeană în cazul în care mult mai mulți ar fi avut de exersat, mai apoi, această purificare, această rafinare.

RECITESC RÎNDURILE ACESTEA și îmi dau seama că doar *am pornit* de la cartea lui Gabriel Petric. Poate e mai bine așa. Voi încheia, atunci, tot cu vorbele lui Noica, notate de Petric în *Revederi*: „Nu e bine cînd știi unde ajungi! Partea frumoasă a vieții e cînd vrei să ajungi undeva și te trezești în cu totul altă parte!”